

А. Г. ГРИГОРЬЯНЦ

АЙНАЛАМЫЗДАҒЫ ЭЛЕМ

**Жалпы орта білім беретін мектептердің
1-сыныбына арналған оқулық**

12-басылым

**Өзбекстан Республикасы Халыққа білім беру
министрлігі бекіткен**

**Чулпон атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі
Ташкент – 2015**

УЃК: 504.06=512.122(075)
КБК 20.1(5Каз)я71
Г 81

Жауапты редактор: **Ақбар Бахрамов**

Пікір жазғандар:

Нусрат Алимқулов –

Низами атындағы ТМПУ-нің доценті, география ғылымының кандидаты;

Назира Ахмедова –

Республикалық Білім беру орталығының «Бастауыш білім беру»
бөлімінің меңгерушісі;

Мазмуна Жалилова –

Алмалық қаласындағы №18 мектептің бастауыш сынып оқытушысы.

Шартты белгілер:

— сұрақтар;

— мультимедиалық қосымша;

— сабақ аяқталды.

Григорьянц, Аида Гайковна

Г81 Айналамыздағы әлем: 1-сыныпқа арналған оқулық./А.Г. Григорьянц – 12-басылым. – Т.: Чулпон атындағы БПШҮ, 2015. – 56 б.
ISBN 978-9943-05-733-3

Бұл басылымға қатысты барлық құқықтар қорғалады және Чулпон атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйіне тиісті. Ондағы мәтіндер мен суреттерді баспаның келісімінсіз толығымен немесе ішінара көшіріп басуға рұқсат етілмейді.

УЃК: 504.06=512.122(075)

КБК 20.1(5Каз)я71

**«Республика мақсатты кітап қорының
қаржылары есебінен басылды».**

ISBN 978-9943-05-733-3

© Чулпон атындағы БПШҮ, 2014

© Чулпон атындағы БПШҮ, 2015

МЕН ЖӘНЕ АЙНАЛАМДАҒЫ ӘЛЕМ

БІЗДІҢ МЕКТЕП

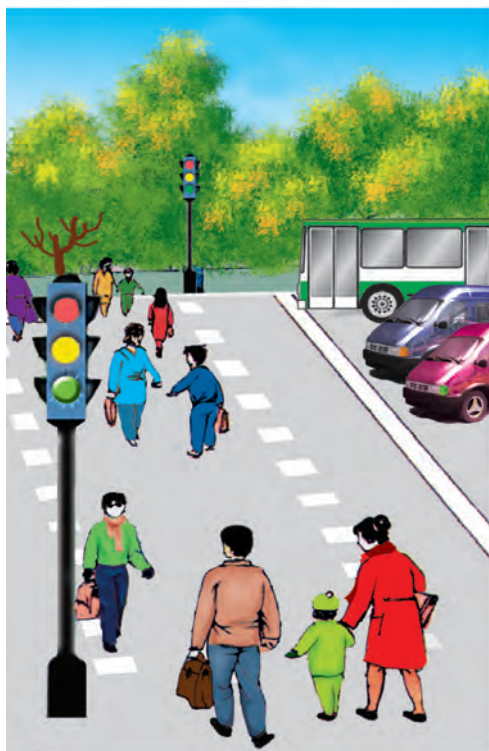

БІЗДІҢ МАХАЛЛА

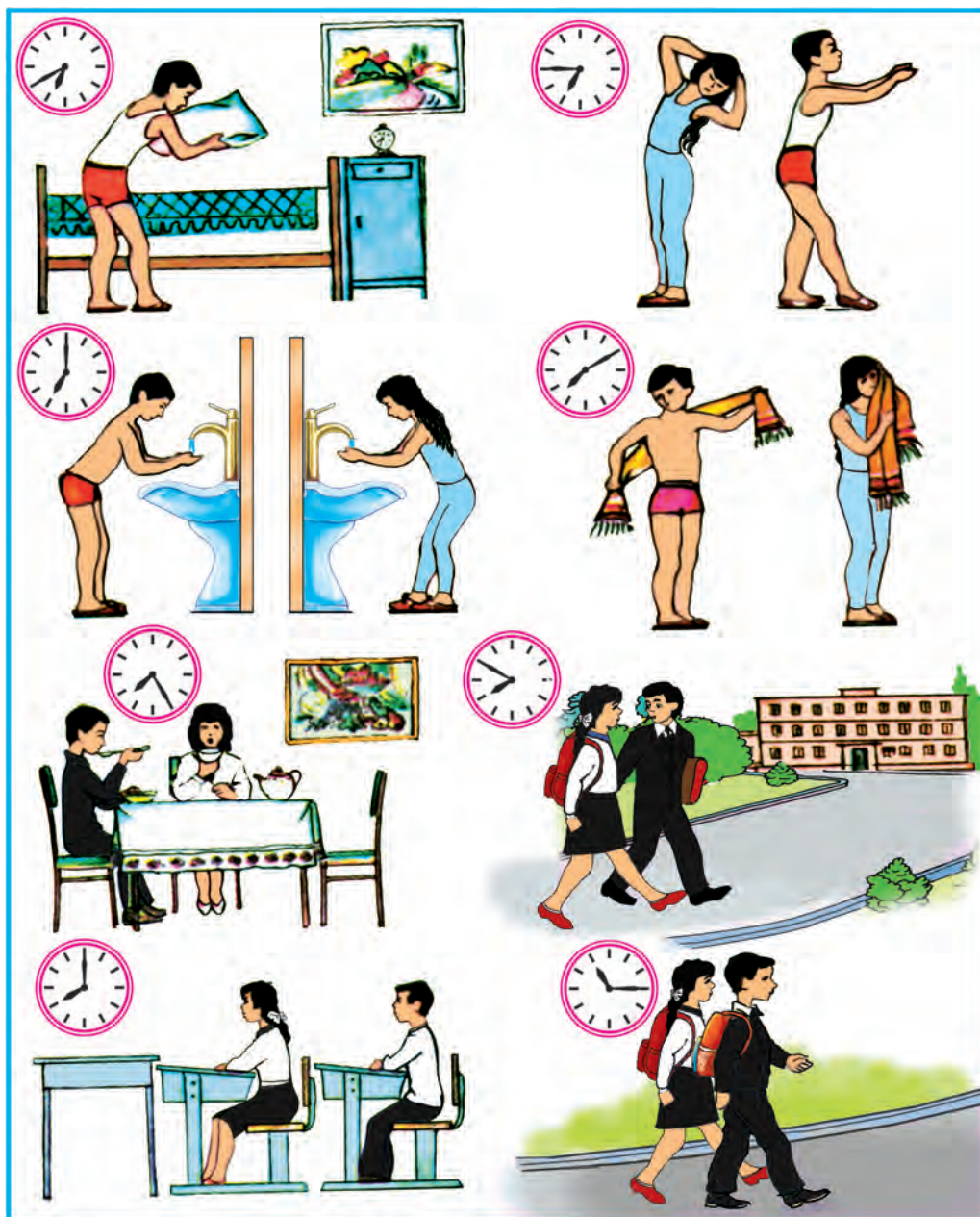

КӨШЕДЕ ЖҮРҮ ЕРЕЖЕЛЕРІ

ОҚУШЫНЫҢ КҮН ТӘРТІБІ

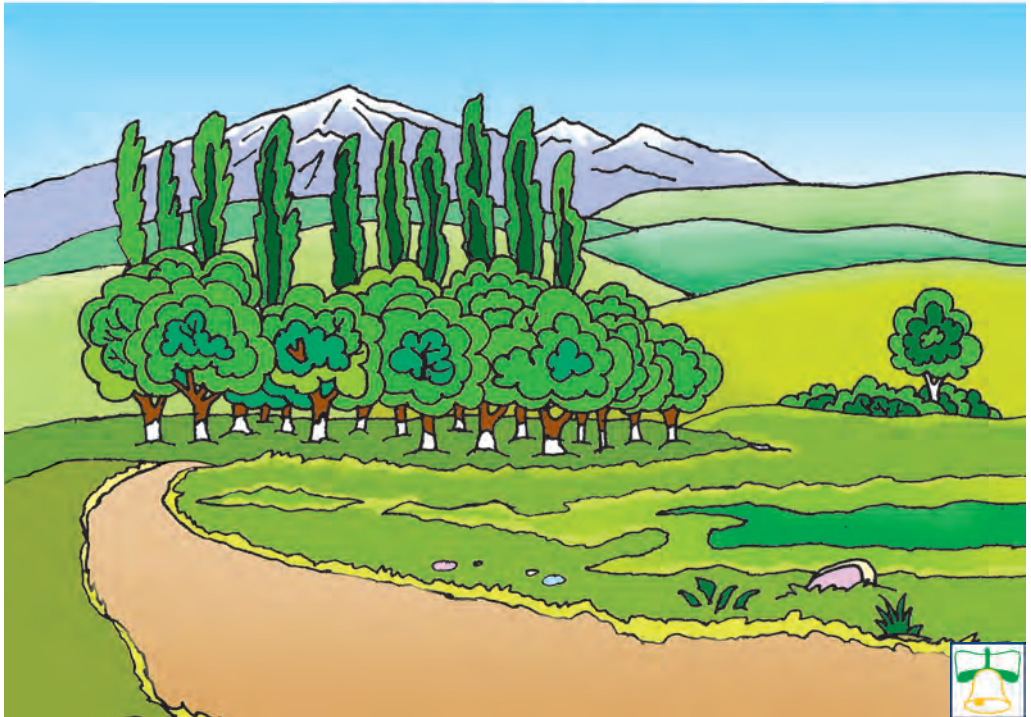
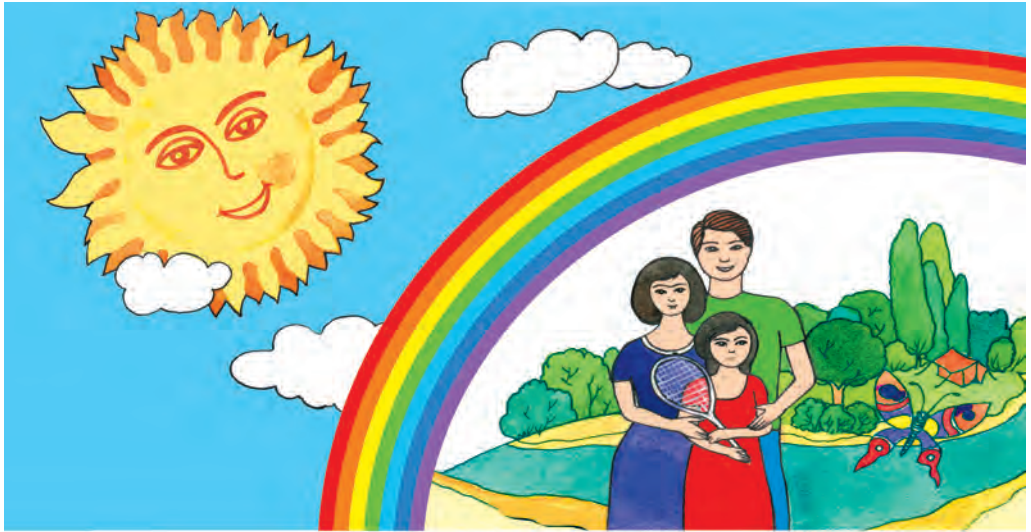
ЖЕКЕ ГИГИЕНА

KYH

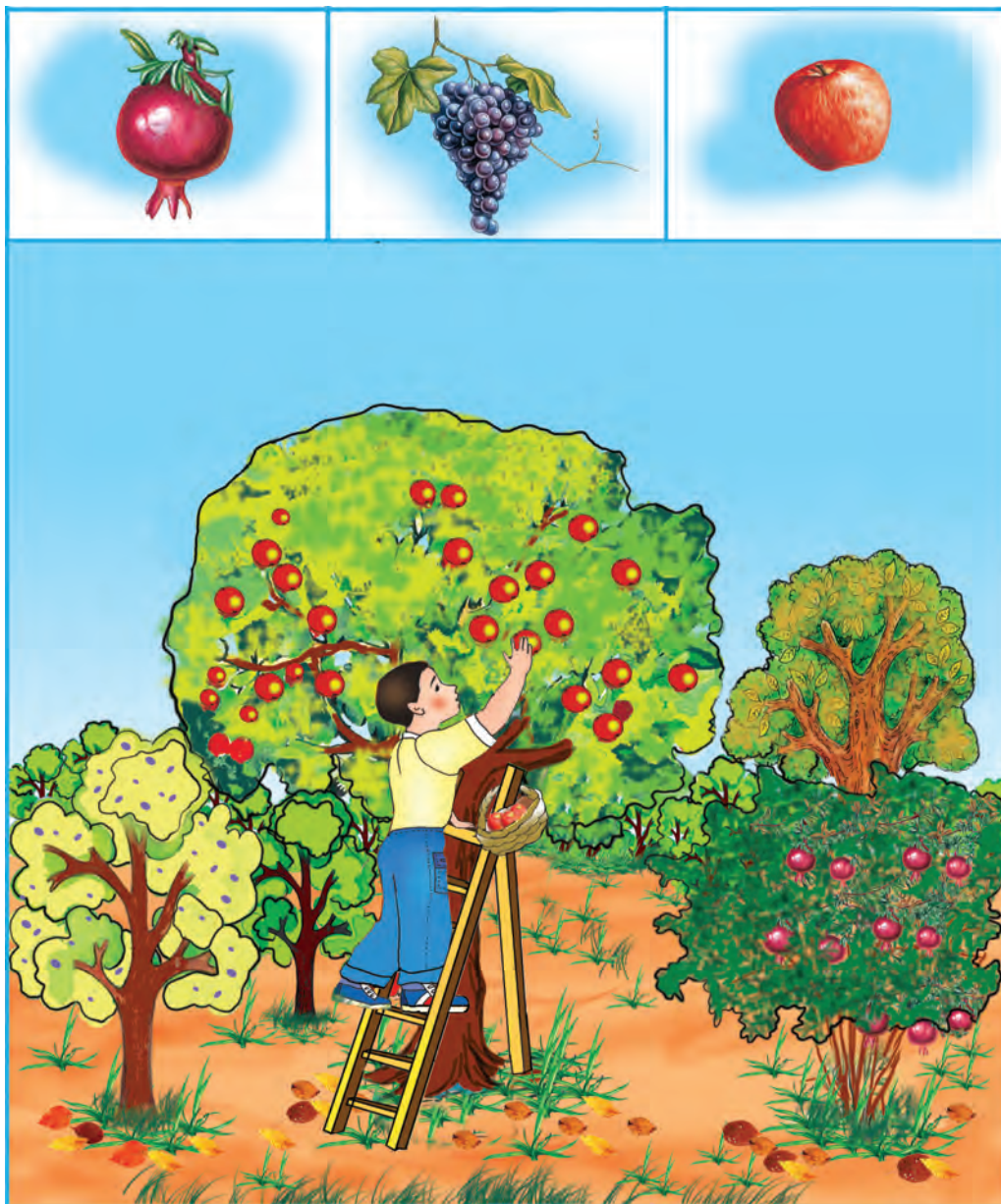

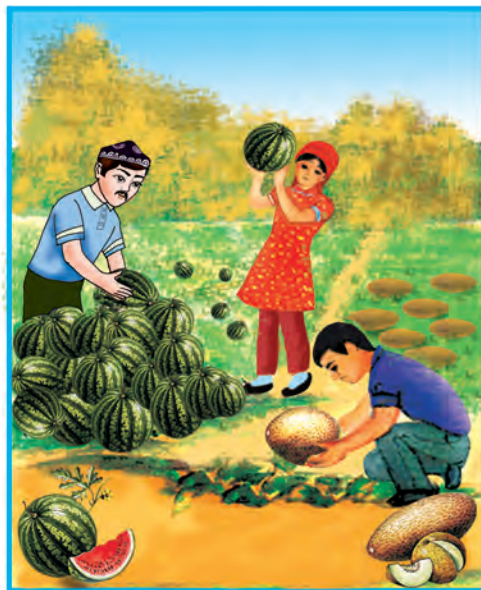
ЖЫЛ МЕЗГІЛДЕРІ

ӨСІМДІКТЕРДІҢ КҮЗГІ ТІРШІЛІГІ

АДАМДАРДЫҢ КҮЗГІ ЕҢБЕГІ

ӨСІМДІКТЕР ДҮНИЕСІ

ӨСІМДІК МҮШЕЛЕРІ

ГҮЛЗАР

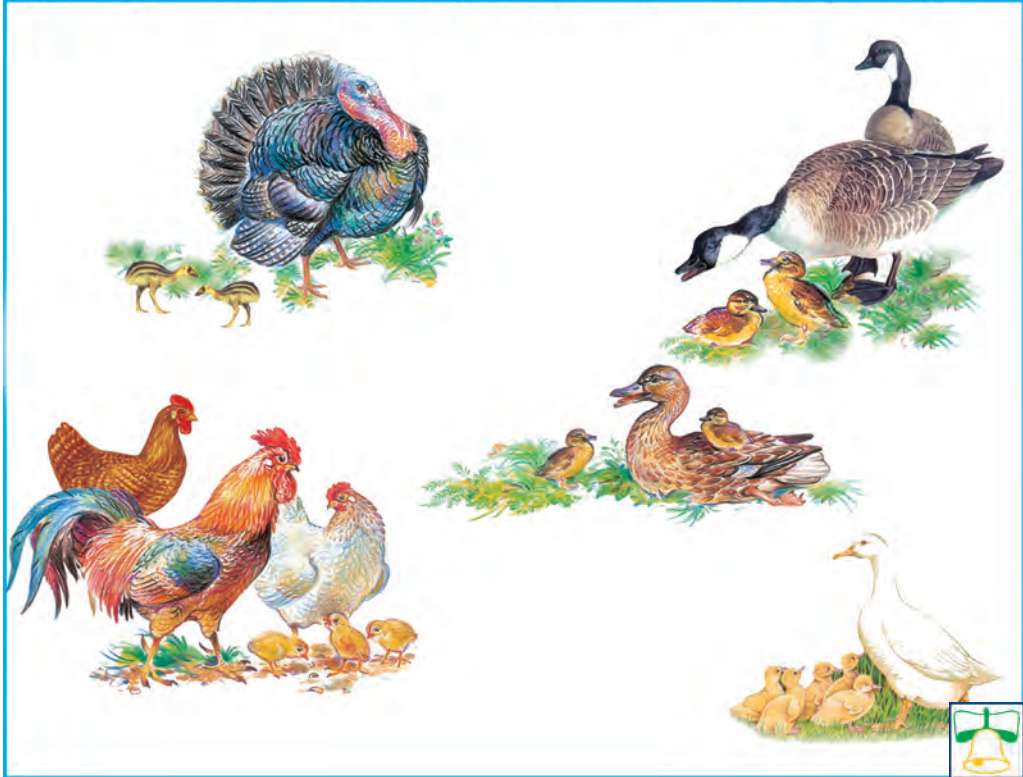
БӨЛМЕ ӨСІМДІКТЕРІ

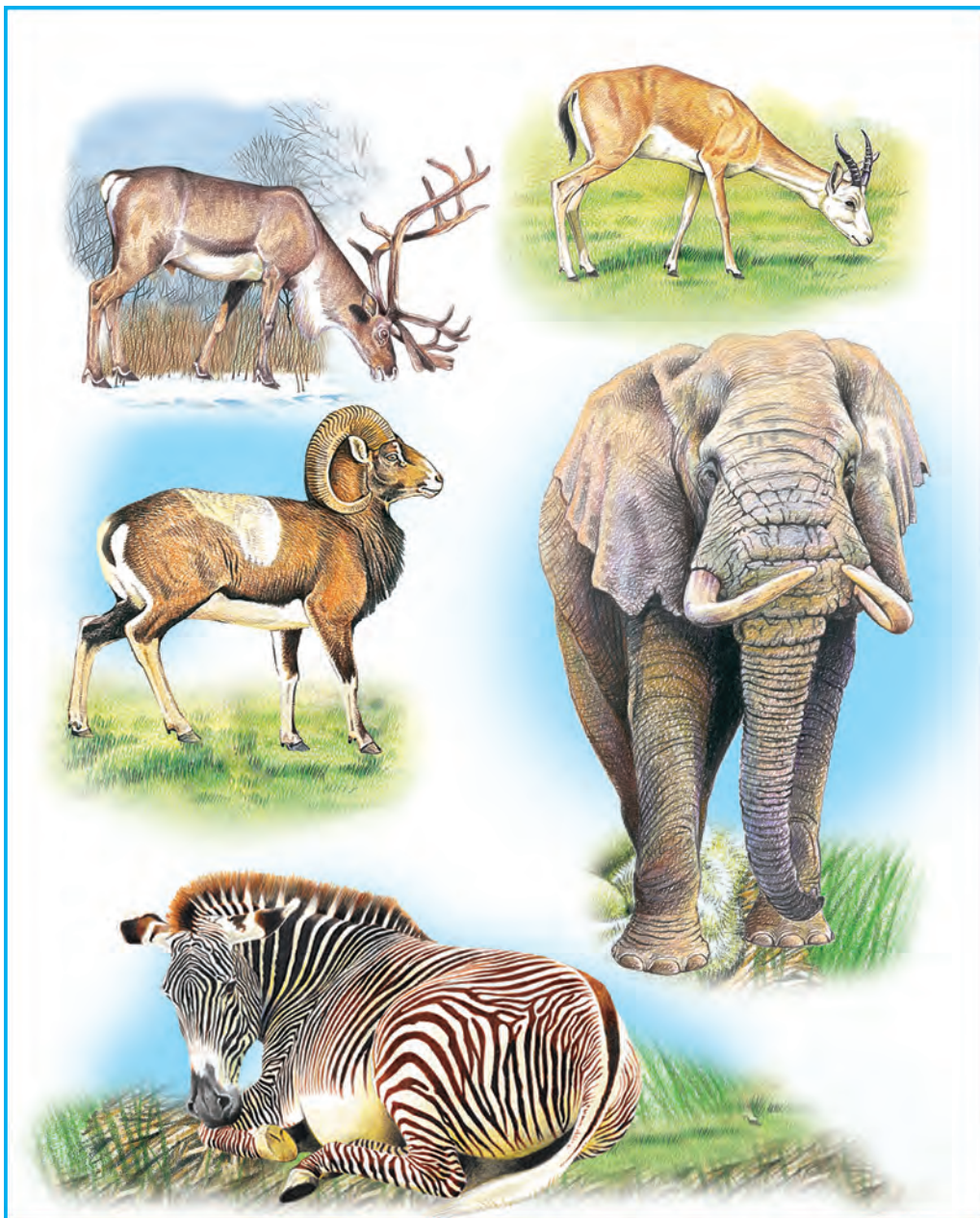
ҮЙ ЖАНУАРЛАРЫ МЕН ҮЙ ҚҰСТАРЫ

ЖАБАЙЫ ЖАНУАРЛАР

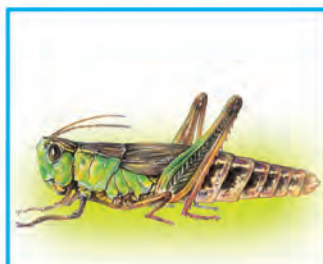
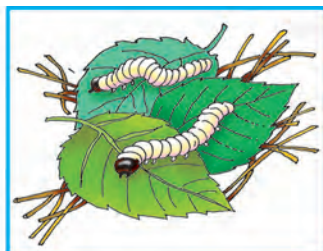
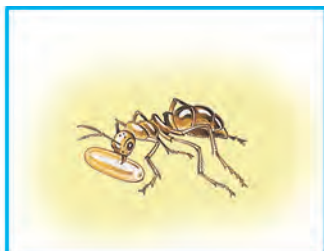

ҚҰСТАП

ЖӘНДІКТЕР

Жәндіктер далалы жерлерде, бау-бақшаларда кездеседі.

Бал арасы, құмырсқа, жібек құрты, қанқызы пайдалы жәндіктер. Пайдалы жәндіктерге зиян тигізбеу қорғау керек. Наурыз қоңызы, шыбын, маса, шегіртке — зиянкес жәндіктер.

ҚЫС

Қыс түсті. Күн суытып, қар жауды. Ағаштар ұйқыға кетті. Қыста күн қысқа болады. Барша жылы киім киеді.

31 желтоқсанда Жаңа жылды қарсы аламыз.

ЖАҢА ЖЫЛ

БІЗ ПАЙДАЛАНАТЫН ЖИҢАЗДАР

Біздің үйде үстел, орындық, диван, кресло, киім шкафы және кітап сөрелері бар.

Киім шкафына киімдер іліп қойылған. Кітап сөресінде әртүрлі кітаптар тұрады. Үй жиһаздарын ұқыпты ұстау керек.

АСХАНАДА

Біздің асханада әртүрлі ыдыс-аяқтар бар. Қазанда тамақ пісіреді. Шәугімде шай қайнатылады. Тамақ пісіргенде газды пайдаланамыз.

Біз газды сақтықпен пайдаланамыз. Мен асханада апама көмектесемін.

ЭЛЕКТР ЖАБДЫҚТАРЫ

КОМПЬЮТЕР

Компьютерде жазады, сурет салады және әртүрлі ойындарды ойнауға болады.

Компьютер арқылы жаңалықтарды білуге және хабарлауға болады. Мен де компьютерде жұмыс істеуді үйренемін.

Біз Өзбекстанда жасаймыз

Біздің Отанымыз — Өзбекстан. Оның табиғаты өте сұлу. Өзбекстанда бақтар, адырлар және жайлаулар көп. Өзендер арнасына толып ағды. Тау беткейлерінде ормандар бар.

Өзбекстанда шөлдер де бар. Шөлдердің бір бөлігі игерілген. Ол жерлерде мақта, бидай егіледі. Бау-бақтарда алуан түрлі жеміс-жидектер, ал егістік алқаптарда мақта, көкөніс, тәтті қауындар мен қарбыздар өсіріледі. Жайлауларда қой-қозылар, ірі қаралар бағылады.

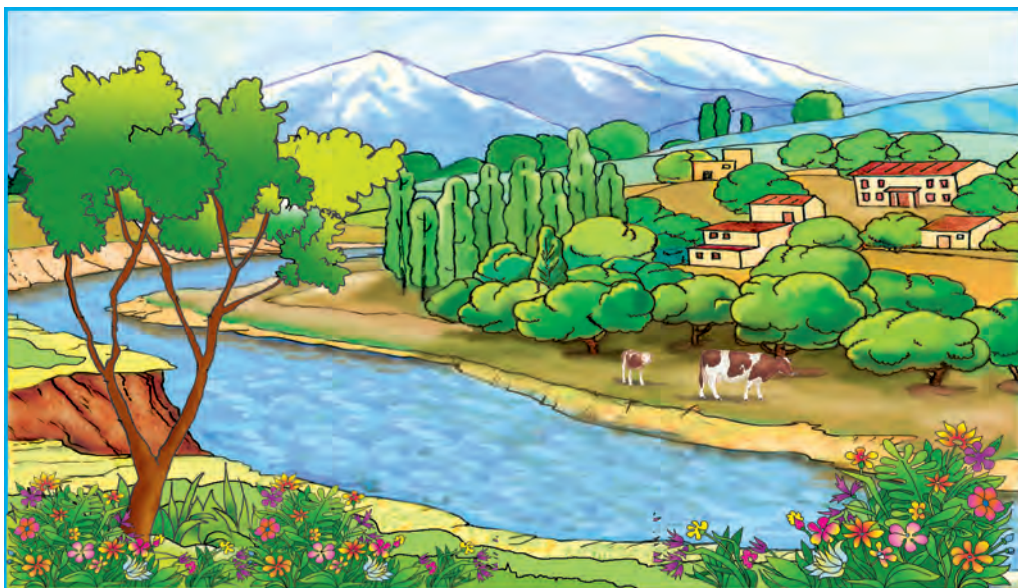
Біз Отанымыздың табиғатынан рақаттанамыз.

СУ – ТІРШІЛІК КӨЗІ

Су бар жерде тіршілік бар. Жануарлар да, өсімдіктер де адамдар да тіршілік ете алмайды.

Өлкемізде өзендер көп. Арықтар мен анхорлар суды өзендерден алады. Бау-бақшалар, егістік алқаптар арықтар мен анхорлардың суымен суарылады. Су құбырлары арқылы ауыз су ағып келеді.

Су — табиғат байлығы. Оны үнемдеп пайдалану керек.

Жеміс-жидектерді қайнатылған суға жуып пайдалан

- ❓ 1. Неліктен жеміс-көкөністерді жуу керек?
2. Оларды қалай пайдаланасың?

КӨКТЕМ

Көктем келді. Күн жылыды. Кейбір ағаштар бүршік жарып, жапырақ жайды, ал кейбіреулері жаппай гүлдеді.

Күн жарқырап тұр. Нәуірзектер мен қарлығаштар ұшып келіп, ұя салып жатыр. Далалар жап-жасыл түске енген. Диқандар далада жұмыс бастады.

Құстар — біздің досымыз

АДАМДАРЫҢ КӨКТЕМГІ ЕҢБЕГІ

Көктемде егістік алқаптарда жұмыс қызу жүріп жатыр. Диқандар картоп, орамжапырақ, қияр, қызанақ, қауын-қарбыз екті. Бағбандар бау-бақтарға ағаш көшеттерін отырғызды. Мақташылар егістік алқаптарға шит екті.

Көктемде топырақ ылғалды болады. Күн нұры жылуының нәтижесінде егілген егіндер жайқалып өседі. Мен де үлкендерге көшеттерді егуге көмектестім.

- 1. Сен көктемде қандай жұмыстарды орындадың?
2. Адамдардың көктемгі жұмыстары туралы не білесің?

НАУРЫЗ МЕРЕКЕСІ

Наурыз — көктем мерекесі. 21 наурызда күн мен түн теңеледі. Сондықтан бұл күнді көктемнің теңесуі деп атайды.

Ежелде жаңа жыл осы күннен басталған. Елімізде Наурыз мерекесі кеңінен тойланады.

АУЛЫМЫЗДЫҢ ТАБИҒАТЫ

Біз жасайтын ауыл тауға жақын орналасқан. Аулымыздағы бақтарда ағаштар гүлдеді. Егістік алқаптарға егілген егіндер өсе бастады. Жайлаулар жап-жасыл шөптермен көмкерілді.

Шегіргүлдер, қияқтар және қызғалдақтар жаппай ашылды.

Аулымыздың табиғатынан ләззат аламыз.

БІЗДІҢ БАҚ

Біздің бақ үлкен және сұлу.
Бағымызда өрік, алма, шабдалы,
алмұрт, қызыл шие және беже ағаш-
тары өседі.

Нұржан мен Жанар бақтағы кө-
шеттерді күтіп-баптайды. Оларға су
құйып, түбін қопсытады.

Біз бақта достарымызбен бірге
серуендейміз.

БІЗ ЖӘНЕ ТАБИҒАТ

Суретке мұқият қараңдар. Адам
табиғатқа қалай байланысқан?
Суретке қарап әңгіме құраңдар.

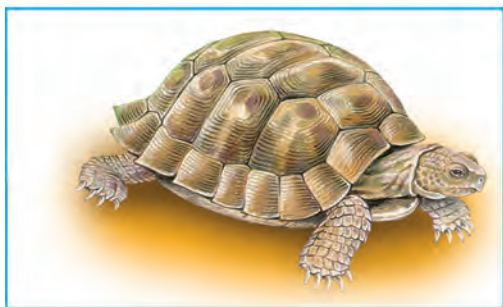
Жанды бұрыш

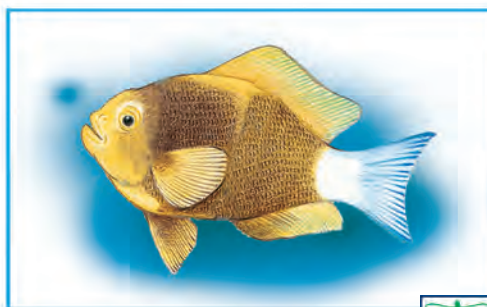
Кірпі

Қоян

Тасбақа

Балық

Жасыл дәріхана

Дәрілік өсімдіктердің үлкен маңызы бар. Олар егістіктерде, адырларда, бақтарда, ормандарда және тауларда өседі.

Түймедағы

Жолжелкен

Солмасгүл

Жемісті ағаштар мен бұтақтар жемістерінің құрамында дәрумендер көп болады.

Шипалы өсімдіктердің жапырақтарын, гүлдерін және жемістерін дәрі ретінде пайдаланады.

СӘЛЕМ, ЖАЗ!

Маусым, шілде, тамыз — жаз айлары. Елімізде жаз өте ыстық болады. Бақтардағы жемістер піседі. Бақшалардағы қауын-қарбыздар жетіледі. Егістіктердегі бидай мен көкөністерді диқандар жинап-теріп алады.

Біз ата-анамызға бақтағы жемістерді теруге көмектесеміз. Пайдалы еңбектен соң рақаттанып дем аламыз.

Біз жазғы демалысқа шығамыз. Демалыста достарымызбен ойнаймыз. Әуіздер мен анхорларда шомыламыз. Балаларға арналған демалыс орындарында тынығамыз. Ол жерде уақытымызды қызықты өткіземіз. Табиғат аясына саяхат жасаймыз. Спорт жарыстарына қатысамыз. Қызықты кітаптар оқимыз.

Біз жазда әбден дем аламыз.

АДАМДАРДЫҢ ЖАЗҒЫ ЕҢБЕГІ

Табиғат, қиял, шығармашылық

Суретті қарап шығыңдар. Суретші қандай қателер жіберген?

БІЛІП ҚОЙҒАН ЖАҚСЫ!

Табиғи газ, электр желісі, құбырлардан ағатын су адам еңбегін жеңілдетеді. Бірақ оларға немқұрайды қараса бақытсыз жағдайға әкеп соғады.

От — адамның досы. Ол жылу мен жарық береді, адам еңбегін жеңілдетеді. Алайда оны абайлап пайдалану керек, болмаса от дұшпаныңа айналуы да мүмкін.

ЕСІҢДЕ САҚТА!

От — ойыншық емес!

Өрт үлкен бақытсыздық туғызады.

Отпен ойнама!

Өрт болған жағдайда дереу үлкендерге хабарла.

Содан соң 101 телефон нөмірі арқылы өрт сөндірушілерді шақыр.

МАЗМҰНЫ

Мен және айналамдағы әлем.....	3
Біздің мектеп.....	4
Біздің махалла.....	6
Көшеде жүру ережелері.....	8
Оқушының күн тәртібі.....	10
Жеке гигиена.....	12
Күн.....	14
Жыл мезгілдері.....	15
Өсімдіктердің күзгі тіршілігі.....	16
Адамдардың күзгі еңбегі.....	17
Өсімдіктер дүниесі.....	18
Өсімдік мүшелері.....	19
Гүлзар.....	20
Бөлме өсімдіктері.....	21
Үй жануарлары мен үй құстары.....	22
Жабайы жануарлар.....	24
Құстар.....	26
Жәндіктер.....	27
Қыс.....	28
Жаңа жыл.....	29
Біз пайдаланатын жиһаздар.....	30

Асханада.....	31
Электр жабдықтары.....	32
Компьютер.....	33
Біз Өзбекстанда жасаймыз.....	34
Су – тіршілік көзі.....	36
Жеміс-жидектерді қайнатылған суға жуып пайдалан.....	37
Көктем.....	38
Құстар – біздің досымыз.....	39
Адамдардың көктемгі еңбегі.....	40
Наурыз мерекесі.....	42
Аулымыздың табиғаты.....	43
Біздің бақ.....	44
Біз және табиғат.....	45
Жанды бұрыш.....	46
Жасыл дәріхана.....	47
Сәлем, Жаз!.....	49
Адамдардың жазғы еңбегі.....	51
Табиғат, қиял, шығармашылық.....	52
Біліп қойған жақсы!.....	53
Есіңде сақта!.....	53

AIDA GAYKOVNA GRIGORYANS

ATROFIMIZDAGI OLAM

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
1-sinfi uchun darslik

(Qozoq tilida)

12-nashri

Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi – 2015

Аударған **Райхан Бабатаева**

Редакторы **Р. Өктем**

Көркемдеуші редактор **Сардор Курбанов**

Техникалық редакторы **Елена Толочко**

Кіші редакторы **Гулбайра Ералиева**

Корректоры **Гүлнәр Оразқызы**

Компьютерде беттеген **Гулчехра Азизова**

Лицензия АІ № 163. 09.11.2009. Басуға 2015 жыл 10 июнде қол қойылды. Пішімі 70×90^{1/16}. «Pragmatica Kazakh» гарнитурасы. Кеглі 18. Офсеттік басылыс. Шартты баспа табағы 4,09. Есептік баспа табағы 4,07. Таралымы 6681 дана. Келісім № 24–2015. Тапсырыс № 15–429.

Өзбекстан баспасөз және ақпарат агенттігінің Чулпон атындағы баспа-полиграфия шығармашылық үйі. 100129, Ташкент, Науаи көшесі, 30.
Телефон: (371) 244-10-45. Факс (371) 244-58-55.

Өзбекстан баспасөз және ақпарат агенттігінің «O'zbekiston» баспа-полиграфия шығармашылық үйінде басылды. 100129. Ташкент, Науаи көшесі, 30.